

УДК 327:061.1ЄС-044.247(474.2+474.3+474.5)
DOI <https://doi.org/10.32782/apfs.v045.2023.29>

М. Ф. Москалюк
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0009-5889-4637>
кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри політології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ І ЄВРОАТЛАНТИЧНИЙ ВЕКТОР РОЗВИТКУ КРАЇН БАЛТІЇ: ПЕРЕДУМОВИ ТА ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Постановка проблеми. Країни Балтії станом на сьогодні є єдиними пострадянськими державами, які успішно реалізували власні євроінтеграційні та євроатлантичні проекти державотворення. Владно-політичні та безпекові інститути Естонії, Латвії і Литви міцно інтегровані в європейські та атлантичні структури.

У цьому контексті балтійський досвід може бути корисним для інших країн в їхніх прагненнях стати частиною європейської та євроатлантичної спільноти. У зв'язку з цим «балтійський шлях» адаптації до зразків держав, об'єднаних в рамках ЄС і НАТО, потребує подальшого вивчення та узагальнення. Особливо актуальною дана проблематика є вочевидь для України, яка попри сучасні виклики і загрози, насамперед розв'язану росією повномасштабну війну, чітко декларує свої євроінтеграційні та євроатлантичні прагнення, розробляє шляхи їх практичної реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичне осмислення заявленої проблематики представлено у низці праць зарубіжних та вітчизняних науковців. Характерним є міждисциплінарний підхід, в межах якого можна виокремити внесок істориків, політологів, економістів, правників, представників науки державного управління. Здебільшого дослідники звертають увагу або на європейський, або атлантичний вектор інтеграції держав Балтії.

У західній науковій думці тему інтеграції балтійських республік до ЄС і НАТО розглядали фінські дослідники М. Джопп, Р. Бенгтссон, С. Гензле, німецький історик С. Арнсфальд. Вагомий внесок здійснили балтійські науковці: латвійські вчені А. Лейніс та Ж. Озоліні, естонські – М. Лаурістін та П. Віхалем.

В українському науковому дискурсі спроби визначити етапи приєднання Латвії, Литви і Естонії до ЄС здійснили С. Білоножко, В. Климончук, Ю. Масик, М. Сидорук. Трансформацію політичних систем та політичних інститутів країн Балтії в контексті євроінтеграції досліджували А. Мазіна, С. Скриль, О. Стойко. Окремі питання цієї тематики також розглядали Д. Аракселян, Т. Герасимчук, М. Басараб, Т. Орлова, Ю. Палаг-

нюк, Л. Ярова та ін. Балтійський євроінтеграційний та євроатлантичний досвід вивчали Є. Ковтун, О. Кокорев, В. Коренькова, Т. Ткаліч, В. Ціватий, Г. Щедрова тощо. Передумови європейської інтеграції балтійських республік охарактеризував В. Завадський, євроатлантичної – М. Замікула, а О. Палій звернув увагу на особливості та наслідки інтеграції країн Балтії до євроатлантичних безпекових інститутів. Разом з тим, заявлена проблематика майже не знайшла відображення у комплексному дослідженні, яке охоплювало б як європейський, так і атлантичний вимір.

Метою статті є аналіз передумов та етапів реалізації європейського та атлантичного інтеграційного курсу країн Балтії. Дослідження передбачає також спробу комплексного підходу до вивчення специфіки приєднання Естонії, Латвії і Литви до ЄС та НАТО в контексті можливого використання їх інтеграційного досвіду для інших пострадянських країн, зокрема України.

Виклад основного матеріалу. Історичні витоки прозахідного цивілізаційного варіанту державотворення в країнах Балтії пов'язані з розпадом російської імперії після Першої світової війни, внаслідок якого вони здобули незалежність. У цьому статусі Естонія, Латвія і Литва проіснували до укладення в серпні 1940 р. Пакту Молотова-Ріббентропа. Із незалежних держав вони перетворилися на радянські республіки. Але цей, відносно короткий, 20-річний досвід власної державності став одним із вирішальних факторів, що обумовив повернення їхнього суверенітету в 1991 рр. на тлі розвалу радянської владно-політичної моделі. Відразу після відновлення незалежності країни Балтії взяли курс на демократизацію власних політичних режимів та інтеграцію в ЄС і НАТО [5, с. 387].

Вітчизняний дослідник В. Завадський розділив політичні передумови євроінтеграційного курсу держав Балтії в пострадянський період на дві групи. Перша з них, пов'язана із особливостями формування «східної політики» ЄС, в межах якої Естонія, Латвія і Литва розглядалися як найбільш вірогідні та бажані кандидати на вступ насамперед з огляду на домінуючі про-

західні цивілізаційні орієнтації більшості населення [3, с. 25]. У зв'язку з цим колишній член Європейської Комісії Ф. Камерон заявляв, що «розширення на Схід – політичний імператив для Союзу, який сприятиме миру, безпеці, стабільності й прогресу у Європі, включення країн Балтії має на меті укріплення демократії та стабільності у країнах, що покінчили з тоталітарним минулим» [15, с. 23–24].

Серед політичних передумов вступу країн Балтії до ЄС важливим був вплив позиції Німеччини. Саме вона на поч. 2000-х рр. мала найбільшу репрезентаційну кількість своїх депутатів в Європарламенті (99 проти 78 представників від Франції, Великої Британії та Італії). Тогочасний міністр закордонних справ ФРН Й. Фішер заявляв, що таке розширення є необхідним та економічним процесом, оскільки вбереже Європу від її можливого занепаду. Власне тому не випадково, що саме під час головування Німеччини в ЄС у 1997 р. був прийнятий «Порядок денний 2000», який містив чіткий план включення до ЄС країн Балтії [3, с. 26].

Варто зауважити, що загалом на Заході три прибалтійські країни завжди сприймалися як частина західного світу, що втратила незалежність в результаті радянсько-німецької змови, а США та Велика Британія ніколи не визнавали легітимності їх приєднання до СРСР [9, с. 99]. Територіальна близькість Естонії, Латвії і Литви до Північної Європи як і давні історичні та культурні зв'язки обумовила міцну підтримку їх євроінтеграційного курсу з боку Данії, Швеції і Фінляндії.

На думку В. Завадського друга група передумов вступу Естонії, Латвії і Литви до ЄС охоплює внутрішньополітичні причини їх європейського вибору [3, с. 26]. Насамперед мова йде про дезінтеграцію Радянського Союзу та пов'язаний з цим пошук країнами Балтії оптимальних напрямів свого майбутнього розвитку. Провладні національні еліти балтійських республік на поч. 1990-х рр. виступили саме за європейський вибір як «історично обгрунтоване» прагнення подолати залежність від росії. Загальнонаціональними мобілізаційними факторами у цьому сенсі стали гострі актуальні проблеми, що могли становити загрозу для суверенізації: присутність російських військ, статус російськомовного населення тощо [12, с. 94]. Загалом, для країн Балтії стратегічна мета вступу в Європейський Союз стала важливою рушійною силою швидкої демократичної трансформації їх політичних систем та режимів. Саме тому євроінтеграційний напрям став визначальним пріоритетом державотворення [6, с. 115–116]. Аргументи євроскептиків, на які звернула увагу вітчизняна дослідниця Г. Щедрова [13, с. 157], а саме загроза ймовірної втрати влас-

ної ідентичності в результаті євроінтегації, можливі стартові обмеження щодо експорту деяких балтійських товарів до ЄС, небезпека занепаду енергетичної галузі й подальшої залежності від європейського енергоімпорту як і погіршення дипломатичних та економічних відносин із росією не отримали підтримки серед політикуму та широкого загалу.

Виокремлюючи передумови атлантичної інтеграції балтійських республік, необхідно констатувати, що вони, очевидно, є такі ж, як і європейської. Процес їхньої суверенізації вимагав забезпечення національних інтересів, в тому числі в сфері безпеки й оборони та захисту територіальної цілісності. Членство в НАТО для країн Балтії було одним із найважливіших стратегічних безпечових завдань, від позитивного вирішення якого напряму залежала доля їх суверенітету. Географічна близькість росії з її експансіоністськими настроями щодо пострадянських республік, які вона розглядала не як рівноправних партнерів, а історично залежні території неминуче актуалізувала євроатлантичний вектор інтеграції Естонії, Латвії і Литви як єдино можливий варіант збереження своєї незалежності. Серед вірогідних альтернатив реалізації зовнішньополітичного курсу ні ідеї нейтралітету країн Балтії, ні східна орієнтація їх зовнішньої політики, спрямована на можливе взаємовигідне співробітництво з росією, як і створення регіональної балтійської системи колективної безпеки у форматі спільного оборонного союзу не отримали масової підтримки серед владних еліт та населення [4, с. 92]. У цьому контексті саме безпековий вимір став своєрідним «стовпом ЄС», а вступ до НАТО розглядався як передумова вступу до ЄС [6, с. 119].

На думку вітчизняного науковця С. Білоножка важливим був й психологічний аспект питання, оскільки членство в НАТО повинно було розсіяти страхи балтійських країн про перетворення регіону в т. зв. «сіру зону», давало б їм можливість відчувати себе не узбіччям, а частиною «європейської цивілізації», якою вони себе завжди вважали [1, с. 132].

Власне окреслені передумови обумовили практичну реалізацію країнами Балтії європейського та атлантичного інтеграційного курсу.

У фаховому науковому середовищі, як правило, виокремлюють три етапи приєднання балтійських республік до ЄС [1; 2; 10; 13]. Перший з них хронологічно охоплює 1991–1995 рр. Нижня межа (27 серпня 1991 р.) – це встановлення дипломатичних відносин країн Балтії з Європейським Співтовариством, верхня – підписання 12 червня 1995 р. угод про асоціацію. На цьому етапі започатковано насамперед економічні виміри подальшої співпраці балтійських республік з країнами ЄС. Зокрема, 11 травня 1992 р. укладено Угоду про

торгівлю і співробітництво, через два місяці (18 липня) підписано Угоду про вільну торгівлю. Також країни Балтії отримали значну фінансову допомогу від ЄС. Як зауважила Г. Щедрова, загалом торговельно-економічна співпраця стала першим реальним етапом на євроінтеграційному шляху країн Балтії [13, с. 157]. Економічні зрушення відбувалися на тлі демократичної трансформації балтійських політичних систем у відповідності до критеріїв, схвалених в 1993 р. на червневому засіданні Європейської Ради в Копенгагені. Саме вони визначили стандарти, які необхідно було досягти для започаткування переговорів про вступ. Серед них – ринкова економіка; політична стабільність, верховенство закону, права людини, повага прав і захист національних меншин; здатність прийняти політичні і економічні норми ЄС тощо. Виконуючи їх, Естонія, Латвія і Литва на поч. 1995 р. за версією Freedom House отримали статус «консолідованих демократій» [11, с. 249].

На другому етапі, починаючи з середини 1995 р. у балтійському владному політикумі були визначені та чітко окреслені основні цілі й завдання щодо набуття повноправного членства в ЄС. На саміті Європейської Ради у Каннах (червень 1995 р) балтійські республіки були включені в стратегію підготовки набуття повноправного членства в ЄС. У відповідності із вимогами так званої «Білої книги» уряди трьох балтійських країн повинні були продовжувати процес реформування правової системи для легітимації євроінтеграційного курсу. Підписані країнами Балтії угоди про асоціацію з ЄС сприяли їх подальшому євроінтеграційному поступу. Латвія подала відповідну заявку 13 жовтня, Естонія – 28 листопада, Литва – 11 грудня 1995 р. [8, с. 12–13].

Третій етап характеризувався, з одного боку, укладенням передвступних договорів, які підписали країни Балтії з ЄС. Для Естонії він розпочався у 1997 р., для двох інших балтійських республік – у 1999 р. У грудні 2002 р. на саміті в Копенгагені були підписані угоди про приєднання країн Центрально-Східної Європи до ЄС, серед них три балтійські республіки. Однією із завершальних подій цього етапу став саміт ЄС в Афінах 16 квітня 2003 р., на якому був підписаний остаточний текст угод про їх вступ [1, с. 131]. Загальнонаціональні референдуми, проведені напередодні саміту, засвідчили значну суспільну підтримку євроінтеграційного курсу, зокрема у Литві 91,1%, Латвії 67,5%, Естонії 66,8% громадян проголосували «за» [8, с. 37]. Євроінтеграційні процеси позитивно вплинули на консолідацію влади і населення навколо прагнення вступу до ЄС. У кінцевому підсумку балтійські республіки разом із Польщею, Угорщиною, Чехією і Словаччиною в рамках «п'ятого» розширення

ЄС на Схід 1 травня 2004 р. стали повноправними членами європейської спільноти. Загалом ЄС поповнився 10 державами.

Протягом окреслених етапів євроінтеграції у країнах Балтії відбулися системні реформи під контролем з боку ЄС та фінансової підтримки держав-членів. За оцінкою В. Завадського розмір цієї допомоги в перерахунку на душу населення був найвищим порівняно з іншими державами Центрально-Східної Європи. Загалом загальна сума дотацій у 1991–2001 рр. становила для Естонії 323 млн євро, для Латвії і Литви відповідно – 319 та 527 млн євро [2, с. 10]. Конкретні форми і темпи перетворень в країнах Балтії різнилися, але, загалом, відповідали змісту Маастрихтських угод 1992 р. У порівняльному аспекті насамперед відповідною європейським стандартам виявилася Естонія, яка була найбільш розвинутою країною регіону. Не випадково вона була серед 6 центральноєвропейських країн-кандидатів, з якими Єврокомісія в червні 1997 р. пропонувала розпочати переговори про вступ. Серед першочергових причин успішного розвитку цієї балтійської республіки місцева інтелектуальна еліта виокремлювала приналежність Естонії до північноєвропейського регіону, який, на її переконання, демонстрував особливий демократичний тип політичної культури консенсусного зразка. Його характерними рисами є чесність, відкритість політиків, прозорість політичних процесів тощо. Окрім цього, естонська еліта у порівнянні з латвійською, була як в етнічному, так і в ідеологічному плані більш однорідною. Очевидно важливою була також й міжнародна підтримка Естонії з боку розвинених держав регіону – Фінляндії та Швеції, з якими в неї були особливо тісні взаємини [1, с. 131]. Натомість у Литві зберігалося багато рудиментів радянської моделі, вона відставала від інших балтійських республік. Як стверджував колишній литовський посол в ЄС Клаудіюс Манекас «Литва рухалася в останньому вагоні... Весь час був великий ризик, що ми відстанемо від процесу» [14, с. 13]. Головною проблемою євроінтеграції Латвії була державна політика щодо некорінного населення. У ЄС піддали гострій критиці закон про громадянство і закон про мову, вважали їх невідповідними європейським стандартам щодо прав меншин. Адаптовані до європейських вимог закони були прийняті напередодні саміту Європейської ради у Гельсінкі 9 грудня 1999 р. У свою чергу це відкрило шлях до євроінтеграційного поступу країни [8, с. 33].

Прикметною рисою зовнішньополітичного проєвропейського курсу країн Балтії був консенсус політичних еліт (як правлячих, так і опозиційних) щодо їх інтеграції в ЄС. Виняток становила Литва. Протягом 1990-х рр. представниками провладного політикуму озвучувалися супере-

чливі заяви щодо євроінтеграційних перспектив країни. Зокрема в програмі уряду Казимири Прунскене, сформованого в 1990 р. зазначалося: «Один з найперспективніших шляхів повернення Литви у Європу проходить крізь переосмислення та матеріалізацію поняття Північного регіону». Наступного року новий прем'єр Гедімінас Вагнорюс наголошував на необхідності інтегруватися у європейський політичний та економічний простір. Цей напрям розвинули Адольфас Слезевічус, уряд якого підписав Європейські угоди і подав заявку на вступ до ЄС та президент Альгірдас Бразаускас, який в особистому зверненні до Європейської Комісії 19 квітня 1997 року наголошував на незмінності євроінтеграційного курсу Литви [1, с. 131].

Своєрідним балтійським виявом підтримки населенням політики євроінтеграції була практика обрання главами держав окремих представників еміграції, зокрема у Литві – Валдаса Адамкуса (1998, 2004 рр.), в Естонії Вайри Віке-Фрайберг (1993, 2003 рр.).

Якщо в питанні доцільності вступу балтійських республік до ЄС серед європейських лідерів був консенсус (розбіжності існували щодо вірогідних термінів готовності Естонії, Латвії та Литви), то їх прагнення приєднатися до НАТО не мало такої підтримки серед членів Альянсу, не було єдиного узгодженого підходу. Німеччина і Франція, прогнозуючи негативну реакцію росії, намагалися уникнути вірогідної конфронтації з нею. У зв'язку з цим вони сподівалися переконати партнерів по коаліції надати країнам Балтії гарантії безпеки поза межами НАТО, зокрема лише в рамках ЄС. Доволі обережну політику проводили південні країни НАТО: Італія, Іспанія, Португалія, Греція та Туреччина. Вони намагалися, з одного боку, не пришвидшувати процес вступу балтійських республік до Північноатлантичного Альянсу, а з другого – не були готові надати Москві якісь компенсації, якщо такий вступ все ж таки відбудеться. Натомість Данія, Норвегія, Польща, Чехія та Угорщина висували твердими прихильниками прийому країн Балтії в НАТО. У свою чергу Великобританія не хотіла загострювати відносини як з Німеччиною і Францією, так і з росією тому утрималася від відкритої підтримки прийому Естонії, Латвії і Литви в НАТО. До такої позиції схилилися і США [1, с. 132]. Разом з тим, вказані розбіжності серед членів Альянсу не стали на заваді практичній реалізації балтійськими республіками своїх євроатлантичних прагнень.

Можна вважати, що євроатлантична інтеграція країн Балтії відбувалася в контексті трьох зазначених вище етапів їх приєднання до ЄС. Варто зауважити, що цей процес відбувався паралельно, з певним часовим домінуванням європейського або атлантичного вектору розвитку. Його правову

основу становлять Закон про основи національної безпеки (1996 р) (і Стратегія національної безпеки Литви (2002 р), Концепція національної безпеки Латвії (2003 р.) тощо.

Інший підхід запропонували автори колективної монографії за редакцією Ю. Остапця і М. Токаря, виокремлюючи два етапи євроатлантичного поступу країн Центрально-Східної Європи, в тому числі балтійських республік. Перший тривав до 1993 р, протягом якого були ліквідовані військові структури Варшавського пакту, підписано Протокол про повне припинення дії договору та виведено російські війська з їх території. На другому етапі (1993–2004 рр.) здійснено практичні заходи щодо успішної реалізації євроатлантичного вектору розвитку країн Балтії [8, с. 23–25].

На кожному етапі важливою була підтримка США. У червні 1995 р. в рамках американо-балтійського військового співробітництва підписані угоди про співпрацю, одним із варіантів яких стали спільні навчання згідно прийнятої 10 січня 1994 р. програми «Партнерство заради миру». Основними цілями програми були: «досягнення прозорості процесу військового планування та формування оборонних бюджетів держав; запровадження демократичного контролю за діяльністю збройних сил; забезпечення проведення міжнародних операцій; досягнення рівня підготовки сил та засобів, необхідних для допомоги операціям, які здійснюються під егідою ООН або на підставі санкцій ОБСЄ; підвищення рівня знань та вмінь, потрібних державам-партнерам для їхньої участі у миротворчих, гуманітарних та рятівних операціях» [8, с. 24].

Подальша інтеграція відбувалася в рамках низки військових проєктів: БАЛТБАТ – Спільний миротворчий батальйон, БАЛТРОН – Спільний загін військово-морських сил країн Балтії, БАЛТНЕТ – Єдина система нагляду за повітряним простором Балтії та ін. [10, с. 195]. Починаючи з 1997 р. регулярно проводилися спільні військові маневри збройних сил балтійських країн і НАТО, зокрема, «Балтія Трейнер-97», «Кооператив бест Елтон-97», «Балтік Тріал-97». Ще однією знаковою подією стало підписання між країнами Балтії та США в січні 1998 р. Хартії про партнерство, яку Естонія, Латвія і Литва розглядали як необхідну передумову до набуття повноправного членства в НАТО. На вашингтонському саміті 1999 р. балтійські республіки були визнані кандидатами у члени Альянсу. На Празькому саміті (листопад 2002 р.) Естонія, Латвія і Литва разом з Болгарією, Румунією, Словаччиною та Словенією отримали офіційне запрошення до НАТО. 26 березня 2003 р. держави-члени НАТО в Брюсселі підписали протоколи договору про їх приєднання до Північноатлантичного договору. Офіційно країни Балтії

стали членами Альянсу 29 березня 2003 р. (урочиста церемонія прийняття відбулася 2 квітня того ж року).

Серед балтійських республік Литва була найбільш підготовленою до вступу в НАТО, оскільки стала першою країною регіону, яка на кінець 1990-х рр. виділяла на оборону 2% від ВВП [7, с. 56]. В Естонії військові витрати досягли цього рівня у 2002 р., у Латвії – 2003 р.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що балтійські республіки після здобуття незалежності, протягом відносно нетривалого часу першими серед пострадянських країн успішно інтегрувалися в європейський та атлантичний політико-економічний і безпековий простір. Згадані вектори їх розвитку були органічними, відповідали історичним та соціокультурним традиціям балтійських народів, обумовлювалися прозахідною специфікою їх національного менталітету. Попри окремі відмінності у стартових позиціях їх готовності до вступу в європейські та атлантичні структури балтійські республіки, насамперед на тлі досягнутого консенсусу владної еліти, політикуму і громадянського суспільства, а також дієвої підтримки країн Заходу зуміли разом ввійти в НАТО і ЄС. Інтеграційний процес відбувався в декілька етапів, кожен з яких мав свої хронологічні межі та особливості. Позитивний досвід Естонії, Латвії і Литви потребує подальшого вивчення та узагальнення з метою його використання країнами наступної хвилі євро- та атлантичної інтеграції.

Література

1. Білоножко С. В. Західний вектор зовнішньої політики країн Балтії: шлях від незалежності до євроінтеграції. *Наукові записки історичного факультету Запорізького національного університету*. Вип. 44 (2). 2015. С. 130–135.
2. Завадський В. М. Європейська інтеграція країн Балтії (1991–2004 рр.): автореферат дис...канд іст. наук: 07.00.02. Донецький у-т, Донецьк, 2008. 20 с.
3. Завадський В. М. Політичні передумови європейської інтеграції країн Балтії. *Наука, Релігія. Суспільство*. 2009, № 2. С. 24–29.
4. Замікула М. О. Країни Балтії на поч. 1990-х років: передумови євроатлантичної інтеграції. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили*. Сер.: *Історія*, 2010. Т. 129. С. 91–94.
5. Мазіна А. Особливості демократичного процесу в країнах Балтії. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2009. Вип. 16. С. 387–393.
6. Палагнюк Ю. Механізми інтеграції держав Центральної та Східної Європи в Європейський Союз. *Державне управління та місце самоврядування*. 2013. Вип. 4 (19). С. 115–122.
7. Палій О. А. Специфіка та наслідки інтеграції країн Балтії до євроатлантичних структур безпеки. *Наукові записки НаУКМА. Політичні науки*. 2002. Том 20. С. 55–60.
8. Романюк А., Литвин В. Процес інтеграції країн Центральної і Східної Європи до Європейського Союзу та НАТО. *Політичні інститути та процеси у країнах Центральної і Східної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть: колективна монографія* / за заг. ред. Ю. Остапця і М. Токаря. Ужгород, 2023. с. 7–42.
9. Сидорук М. Особливості інтеграції держав Балтії до ЄС. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. Сер.: *Міжнародні відносини*. 2010. Вип. 2. С. 97–104.
10. Стельмах В. О. Балтійська регіональна співпраця на шляху до західних інтеграційних структур. *Цивілізаційні засади трансформаційних процесів на пострадянському просторі* / за заг. ред. канд. іст. наук, доцента А. Г. Бульвінського / ДУ «Інститут всесвітньої історії НАН України». К., 2018. С. 192–205.
11. Стельмах В. О. Вплив європейської інтеграції країн Балтії на їх суспільно-політичну трансформацію. Інтеграційні виміри трансформації пострадянського простору: монографія за ред. к. і. н., доц. А. Г. Бульвінського, К., 2020. С. 242–258.
12. Ткаліч Т. Країни Балтії: досвід та проблеми входження до Європейського Союзу. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2016. №2 (7). С. 94–101.
13. Щедрова Г. П. Адаптація України до вимог ЄС: досвід країн Балтії. *Політикус*. 2017. Вип. 1. – С. 156–160. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/polit_2017_1_33.
14. Almost NATO: Partners and Players in Central and Eastern European Security / Ed. by C. Krupnick. – Lanham: Rowman & Littlefield Publishers. – 2002. – p. 360.
15. Cameron F. The European Union and the Challenge of Enlargement. *The Enlarging the European Union: Relations between the EU and Central and Eastern Europe*. – London – New-York : Bailey, 1997. – P. 5–45.

Анотація

Москалюк М. Ф. Євроінтеграційний та євроатлантичний вектор розвитку країн Балтії: передумови та етапи реалізації. – Стаття.

У статті розглядаються євроінтеграційні та євроатлантичні напрями розвитку балтійських республік після отримання ними незалежності. Відзначено актуальність даної проблематики в контексті необхідності подальшого вивчення, узагальнення та використання балтійського інтеграційного досвіду. Відзначено, що заявлена тематика має міждисциплінарний характер, є предметом дослідження насамперед представників гуманітарних, соціальних, юридичних, економічних наук тощо. Наголошено, що у контексті політологічного аналізу не вистачає комплексних праць, які охоплюють європейський та атлантичний інтеграційні виміри реалізації зовнішньої політики балтійських республік наприкінці XX- поч. XXI ст. Виокремлено витоки та передумови вступу країн Балтії до НАТО і ЄС, звернено увагу на їх історичний, геополітичний, цивілізаційний, соціокультурний та ментальний аспекти. Охарактеризовано основні етапи європейського та атлантичного інтегра-

ційного поступу країн регіону та запропоновано авторський підхід щодо їх періодизації. Проведено компаративний аналіз відповідності балтійських республік умовам членства в НАТО і ЄС у політичному, економічному та безпековому форматі, охарактеризовано основні загрози їх реалізації. Відзначено, що соціальний консенсус владних еліт, політикуму та громадянського суспільства в Естонії, Латвії і Литві був одним із найважливіших інтеграційних чинників їх вступу в НАТО та ЄС. Важливе значення мала допомога та підтримка країн Заходу як носіїв демократичного типу політичної культури, сучасних цивілізованих норм і стандартів функціонування політичних інститутів та процесів.

Автор статті робить висновок, що вступ Естонії, Латвії і Литви в Північноатлантичний альянс і Європейський Союз був закономірним та органічним наслідком їх прозахідних цивілізаційно-орієнтаційних варіантів державотворчої інституціоналізації та розвитку.

Ключові слова: країни Балтії, Естонія, Латвія, Литва, пострадянський простір, європейська та атлантична інтеграція, ЄС, НАТО.

Summary

Moskaliuk M. F. European Integration and the Euro-Atlantic Vector of Development of Baltic States: Prerequisites and Stages of Realization. – Article.

The article considers the European integration and Euro-Atlantic directions of development of the Baltic republics after gaining independence. The relevance of this issue in the context of the need for further study, generalization and use of the Baltic integration experience is emphasized. It is noted that the stated topic is interdisciplinary in nature and is

the subject of research primarily by representatives of the humanitarian, social, legal, economic sciences, etc. It is stressed that, in the context of political analysis, there is a lack of comprehensive works covering the European and Atlantic integration dimensions of the implementation of the foreign policy of the Baltic republics in the late XX – early XXI century. The article highlights the origins and prerequisites for the Baltic states' accession to NATO and the EU, paying attention to their historical, geopolitical, civilizational, socio-cultural, and mental aspects. The main stages of the European and Atlantic integration progress of the countries of the region are characterized, and the author's approach to their periodization is proposed. A comparative analysis of the compliance of the Baltic republics with the conditions of membership in NATO and the EU in the political, economic, and security formats is carried out, and the main threats to their implementation are characterized. It is noted that the social consensus of the ruling elites, politicians, and civil society in Estonia, Latvia, and Lithuania was one of the most important integration factors for their accession to NATO and the EU. The assistance and support of Western countries as carriers of a democratic type of political culture and modern civilized norms and standards of functioning of political institutions and processes was of great importance.

The author concludes that Estonia, Latvia, and Lithuania's accession to the North Atlantic Alliance and the European Union was a natural and organic consequence of their pro-Western civilization-oriented options for state-building institutionalization and development.

Key words: Baltic States, Estonia, Latvia, Lithuania, post-Soviet space, European and Atlantic integration, EU, NATO.